

ÅRSSKRIFT

2023

NØRREBRO LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV

Udgivet af:
NØRREBRO LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV

Nr. 37, marts 2024
ISSN: 1902-0422

Redaktion:
Foreningens bestyrelse.

Adresse:
Karsten Skytte Jensen
Balders Plads 4, 2. tv.
2200 København N.

Foreningens bestyrelse:
Formand:
Karsten Skytte Jensen
22 92 14 05

Næstformand:
John Dickov
29 46 28 24

Kasserer:
Ingrid Bøvith
20 70 52 08

Bestyrelsesmedlem:
Jan Malinowski

Bestyrelsesmedlem:
Uwe Brodersen

Suppleant:
Pernille Grouleff Poulsen

Foreningen og arkivet kan træffes efter
aftale med formanden via e-mail:
info@noerrebrolokalhistorie.dk
eller tlf. 22 92 14 05.

Undtagen i juli og august måned hvor vi
holder sommerferie.

E-mail:
info@noerrebrolokalhistorie.dk

Hjemmeside:
www.noerrebrolokalhistorie.dk

Forsidebillede:
Nørrebrogade 27. Bygningen hvor senere
Sakramentskirken blev opført. Foto fra
1915 fra kort før huset blev nedrevet.
Fotograf Johannes Hauerslev.
Københavns Museum.

Tryk:
Frydenberg A/S

Støttet af Kultur- og Fritidsudvalget

Årsberetning 2023

Den 20.-22. marts deltog vi sammen med de andre københavnske lokalhistoriske foreninger i SLAKs udstilling i Københavns rådhus. Vores forening havde valgt Nørrebro's jernbanestationer som tema. Udstillingen var velbesøgt.

Foreningens ordinære generalforsamling fandt sted den 28. marts 2023.

I anledning af 50-året for Nørrebrohallens overgang fra sporvognsremise til sports- og kultursted havde vi arrangeret et foredrag om sporvognsdriften på Nørrebro gennem tiden. Den 18. juni holdt Uwe Brodersen et foredrag ledsaget af gamle billeder af sporvogne. Desværre var det småt med tilhørere, sikkert på grund af at der foregik så meget andet på Den Røde Plads lige udenfor.

Vores medlemstal er stabilt. Nogen går fra og andre kommer til. Aktuelt har vi 99 medlemmer, hveraf 14 par-medlemsskaber og et firmamedlemskab.

Nørrebrokalenderen kom på gaden først i november og blev ret hurtigt udsolgt.

Vi takker vores trofaste medlemmer for at bakke os op. Dels ved at være medlemmer, møde op til generalforsamlingen og vise interesse for vores arrangementer. Vi arbejder stadig på et større aktivitetsniveau.

Vi takker også vores revisor og revisor-suppleant, der med akkurate gennemgår kasserens regnskab.

Jøder på Nørrebro

Af Jan Janssen

Det var utænkeligt, at Sjællands biskop sidst i 1600-tallet ville give de for få årtier siden indvandrede tyske og portugisiske jøder i København lov til at begrave deres afdøde inden for voldene. De fik af Københavns magistrat i 1694 anvist et ubebygget stykke jord langt ud på Nørre Fælle op ad den af Christian IV. planlagte omfartsvej, der på denne strækning kom til at hedde Sandgravsvej. Et hegn og meget senere i 1881 en høj mur sørgede for en vis usynlighed hos de dengang få spredte beboere på Nørrebro. Begravelsespladsen blev efterfølgende udvidet og først lukket i 1967. Efter 273 år har omtrent 6000 jøder fundet deres sidste hvile på Nørrebro. Fra 1768 tog et "Ligfølgsselskab" sig af de praktiske aktiviteter og fra 1771 begravelsesselskabet "De forenede Hjerter". I 1873 lod menigheden bygge et kapel og en inspektørbolig på arealet i Møllegade, som Sandgravsvejen nu officielt hed.

Med den støt stigende befolkningsvækst i København efter 1850 blev også forstaden Nørrebro et beboelses- og industriområde med indvandrere fra Sydsverige, Slesvig-Holsten og hovedlandet inklusive øerne. Jøder i København har aldrig været underlagt ghettozoner og derfor begyndte også efterkommere af indvandrede og aktuelt ankomne jøder at søge billige boliger, værksteder og butikker på Indre Nør-

rebro og i mindre grad på det senere udbyggede Ydre Nørrebro. Fra 1880'erne til slutningen af Første Verdenskrig ankom et betragteligt antal familier fra det i sin tid russiske Baltikum og Polen.

Tilflytterne var mestendels børnerige og fattige jiddischtalende kernefamilier med baggrund i håndværk og handel, ikke som de andre nytillflyttede med baggrund i landbrug. Det der var mest karakteristisk for denne minoritet, er dens stræben efter det boglige, deres hunger efter viden, nyheder, teater, lærdom og uddannelse. Det udelukkede for resten ikke en vældig interesse for aktiv sport hos de unge. De baltisk-polske jøders sociale opstigning over to-tre generationer gjaldt selvfølgelig ikke kun for Nørrebro men alle andre kvarterer i København. For Nørrebros vedkommende bevirkede det, at børn og børnebørn som voksne flyttede ud af arbejderkvarteret og slog sig ned i mere velstående forstæder. Til trods for den relativt store tilflytning til bydelen fik Nørrebro aldrig sin egen synagoge, muligvis fordi gangafstanden til synagogerne i Indre By var overkommelig og sekulariseringen hos de polsk-baltiske nyankomne var allerede i gang omkring det forrige århundredeskifte.

Mest synlig blev jødernes liv i kvarteret med deres butikker og værksteder. Ek-

Nørrebros Kjole- og Bluseforretning, Nørrebrogade 43, ca. 1910.

sempler fra bykernen er Mona Damehatte på Nørrebrogade 8, manufakturhandler C. Heilbuth og broren S. Heilbuth på Nørrebrogade 27, på samme adresse Israel Borenhoff's Krone-Magasin, længere henne i nr. 34 klædehuset "Aarhus" ved Hermann Samson, der boede i nr. 45 på 3. sal, Gunnar Samsons kjolemagasin i nr. 43, og på

den modsatte side i nr. 24 tobaksbutikken Hirschsprung. På nr. 56 bånd- og modehandler M. Wulff. På nr. 57-59 Sophus Heimanns papirforretning. Blågårdsgade med talrige butikker, f.eks. nr. 15 Igelskis Blaaporten, nr. 16B Raskins tekstilforretning, nr. 29 og 29A slagtermester V. Samson, og nr. 31 skrædder Nakhamovitsh.

Blågårdsgade havde også flere modistsaloner. I Wesselsgade 5 skrædder og skrædderske C. Tabakoff og V. Lewinsky, i nr. 15 skrædder Chaskel Farberov. I Baggesensgade 19 kolonialhandel Barbikov, i 21 trikotageforretning F. Seeliger, i nr. 23 den kendte snedker Samuel Beilin med forfatterpseudonym Ben Abraham, i 25A skrædderne Isak og Eva Beilin.

Nørrebro forlystelsesliv indeholdt adresser med aktive jødiske kvinder og mænd. Et sent eksempel kan Nørrebro Teater være, der i 1966 havde premiere på Sholem Alejchems ”Tewje der Milkhiger” (Spillemand på en tagryg), iscenesat af Leon Feder og med Wandy Tworek i hovedrollen. Alejchem flygtede i 1914 til Danmark og opholdt sig kortvarigt på Nørrebro. I Stengade 6 havde vi Zigeunerhallen Prater, oprindeligt Zillertal, med Raquel Rastenni som danser og sanger og violinisten Charles Senderovitz. Skrædderen Chaim Ritterband hørte som komponist også til dette underholdningssted. På Jagtvej 89 havde Nørrebro det lige så populære Zigeunerhallen med Wandy Tworek og Børge Rosenbaum, den senere verdensberømte Viktor Borge. Tworek havde allerede som 15årig sit eget orkester.

Jøderne på Nørrebro byggede efter 1900 et mangfoldigt foreningsliv op, måske inspireret af den danske folkelige foreningskultur. Lad os nævne Guldbergsgade 10 o.g. med Arbejdernes Læsesal JAKF fra 1933 med oplæsninger, musik, teater, film, jiddishe bibliotek og IKOR, en kom-

Fælledvej 19A over gården var fra 1928 til 1932 et mangesidet kulturcentrum med musik, sport og foredrag.

munistisk sammenslutning fra 1928 til 1940, der foretog pengeindsamling til den sovjetiske jøderepublik, jiddisher shneiderklub og ikke mindst bundister, det vil sige socialistiske fagforeningsmedlemmer i Der Bund. Trossamfundets eget fattigvæsen havde her kontor til dens lukning i 1932.

Det andet kulturcentrum var Fælledvej 19A: Folkets Hus fra 1928 til 1932, Jødisk Arbejder Læsesal, sangforeningen Hazomir (=Nattergal) med lederen Herman D. Koppel, stiftet i 1937 og først ophævet i 1976, Haandværkerforeningen, fagforeningen ”der jiddisher shneiderklub”, Jødisk Laanekasse, Zionistforeningen, HAKOAH (på dansk kraft) den Jødiske Sportsklub grundlagt 1924, der til-

Mosaik Begravelsesplads, Møllegade.

bød bl.a. brydning og fodbold, for kvinder fra 1929, Jiddishskolen og musikforeningen ”Jugend”, støttet af Mosaik Trossamfund.

I Prinsesse Charlottes Gade 34-36 eksisterede fra 1918 drengeskolen med 60 til 100 elever og tilsvarende pigeskolen i 1950erne. Skolen lukkede her først i 1974 og ligger nu på Strandboulevarden. Dansk var traditionelt undervisningssproget, men frivillige jiddishkurser blev tilbudt. Til skolen hørte fra 1919 også en fröbelbørnehave med 60 børn. Den jødiske tradition forlangte, at børn aldrig måt-

te blive gadebørn og optræde som gade-tiggere, shnorrer.

I dag minder de guldfarvede snublesten på fortovet foran Rantzausgade 18 og Ravnsborg Tværgade 3 om jødernes skæbne i 1943.

Last not least: Danmarkshistoriens berømteste skuespillerinde Johanne Louise Pätges, gift Heiberg, blev født i gården Lille Ravnsborgs værtshus, Kapelvej 1. Hendes mor Henriette Hirschborn kom fra Frankfurt og er begravet på begravelsespladsen i Møllegade.

Cirkusdirektør på Nørrebro

Af Uwe Brodersen

En træbarak med plads til 2.000 blev indviet i 1910 på Åboulevarden. Det var Cirkus Bech-Olsen. Han var en populær skikkelse på Nørrebro. Efter nogle år blev bygningen indrettet til Kæmpe Biograf. Han var murermester i Hamborg. Men efter et par år gik han konkurs. Han fandt ud af, at det var bedre at være professionel bryder end håndværker. Han besejrede sin læremester Carl Arp to gange og kunne så kalde sig for tysk mester. Han blev værtshusholder på Vesterbro. Og så besejrede han en "fanatisk" muhamedaner, som det stod i datidens medier. Men var det nu aftalt spil det hele. Hovedpersonen så ikke altid lige veltrænet ud og kunne godt lide de våde varer. Men så besejrede han "den frygtelige græker". Han kom så på tændstikker og fik en cigar opkaldt efter sig. Han boede aldrig i en cirkusvogn. Han boede på de bedste hoteller. Og så kørte han altid rundt i herskabsvogn med egen kusk. I 1919 blev træbarakken revet ned.

En populær skikkelse på Nørrebro

Cirkus Bech-Olsen var meget populær på Nørrebro. Egentlig blev cirkuset startet i 1908 af den danske mesterbryder Magnus Emanuel Bech-Olsen. Han havde lejet et grundstykke på Ladegårdens jorder. Her på Åboulevarden indviede han i 1910 en cirkusbygning af træ med plads til 2.000 tilskuere.

Efter datidens målestok betragtede man ham som foregangsmand. Hans cirkus havde en god standard med et varieret program. Han drev sit cirkus udelukkende med engagerede artister. Han boede aldrig i cirkusvogn. Han lejede sig altid ind på byens bedste hotel, når han var på farten.

Senere drev Bech-Olsen for en kortere periode biografteater under navnet Kæmpe Biografen i bygningen, der blev revet ned i 1919.

Efter 25 år som cirkusdirektør døde Magnus Bech-Olsen i 1932. Cirkuset blev overtaget af hans søn Manne Bech-Olsen, men ophørte to år senere i 1934.

Murermester i Hamborg

Som ung murersvend tog han sidst i 1880'erne til Hamborg, hvor han blev murermester. Han var med til at bygge det legendariske forlystelsescenter Reperbahn. Efter et par år gik han desværre konkurs. Bach-Olsen var stærk som en bjørn. Han fandt ud af, at det bedre kunne betale sig at være professionel bryder end håndværker.

Han blev efterhånden et kendt navn. Han besejrede af to gange bryderen Carl Abs og kunne nu kalde sig tysk mester. Det var faktisk også hos denne bryder, at han lærte brydekunsten. Han blev kaldt "den uovervindelige dansker".

Bech-Olsen i sine velmagtsdage, 1897.

Værtshusholder

Han tog tilbage til København, hvor han købte et værtshus på Vesterbro, Cafe Bræddehytten i Helgolandsgade. Han var kendt og folk valfartede hen til hans værtshus. Omsætningen var stor. Hans stampublikum bestod af slagtere, kreaturhandlere og repræsentanter for datidens åndsliv.

Kampen mod en fanatisk muhamedaner

Han blev lærer i græsk-romersk brydning i Brydeklubben Hermod i 1893. I 1896 vandt han som den første nogensinde over den osmanniske sultanens hofbryder, Mermisch Effendi.

Politiken kunne i en reportage fortælle, at bl.a. Georg Brandes var en af de kendte

tilskuere. Det var en særdeles dramatisk kamp, hvor det længe så ud til at Bech-Olsen ville tabe. Men han fik dog til sidst overtaget. Politiken afsluttede sin reportage:

Efter sigende er Mermisch en fanatisk muhamedaner, der hidtil har ment at skyldes Allahs særlige gunst sine sejre, herpå tyder også den omstændighed, at han bærer en amulet i et bånd om halsen. Måske resultat i går vil medføre et omslag i hans religiøsitet, så Bech-Olsen i dobbelt forstand har omvendt en muhamedaner.

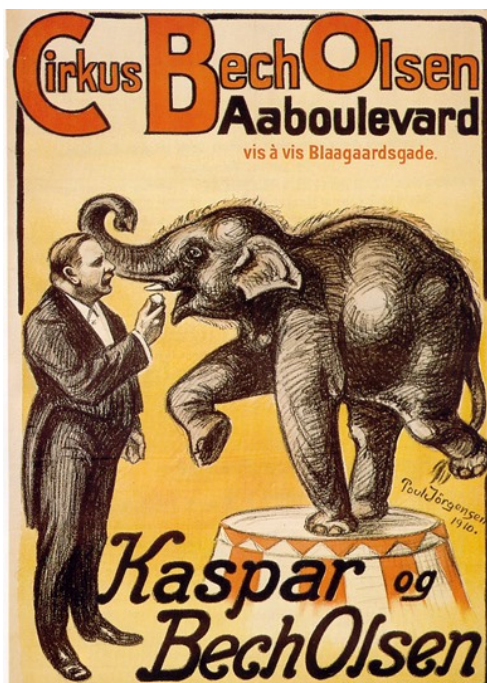
Journalistikken var også i højsæde dengang.

Var det aftalt spil?

Bech-Olsen tog nu på turné til en række større byer her i landet, hvor der blev arrangeret brydekampe med Bech-Olsen som vinder. Der fulgte retssager og skandaler i kølvandet. Det evige spørgsmål var om det var aftalt spil og snarere show end sport.

Han begyndte selv at arrangere sine mesterskabskampe rundt omkring på Københavnske forlystelsessteder som Vydroffslund og St. Thomas på Frederiksberg Alle. Senere blev det på cykelbanen i Bernstorffsgade og travbanen i Charlottenlund. Disse arrangementer samlede 10.–20.000 tilskuere. Og Bech-Olsen fik en stor del af entreindtægterne.

Nu var det ikke altid, at Bech-Olsen så lige toptrimmet ud. Han holdt sig bestemt

Plakat fra Bech-Olsens cirkus.

heller ikke borte fra de våde varer. Så i stigende grad talte man om aftalt spil.

Han besejrede "den frygtelige græker"

Men alt dette blev afklaret i 1897, da Bech-Olsen vandt over "den frygtelige græker" Antonio Pierri i København. Efter en revanchekamp som Bech-Olsen også vandt, måtte grækeren aflevere sit verdensmesterskabsbælte. I New York slog han også den amerikanske mester, Roerber. Der blev nu forfattet skillingsviser og Bech-Olsen kom nu på tændstikæsker i perioden 1897 til 1902. Og sandelig om man ikke også kunne købe en cigar:

Bryderen, den bedste 7-øres Cigar med

Bech-Olsens portræt.

Han var også i Blæksprutten i 1899 og i revyerne sang man viser til hans gunst. På sine rejser nåede han også til USA. I 1900 udsendte han på H.L. Wulffs forlag et lille hæfte, der hed "Min Amerikafærd", som blev revet væk.

En "skandale" kamp

Efter flere sejre og i slutningen af sin karriere flere nederlag trak han sig endelig tilbage. Først var det til tyrkisk bryder og siden til landsmanden Jess Pedersen, som man kaldte "Stærke Jess fra Odder". Det var i 1903. Samme år var han involveret i en skandalekamp i Århus. Det var i Vennelyst. I første omgang kunne man tydelig se, at Bech-Olsen kæmpede mod en underlegen bokser.

Men han fik revet hul på en byld på venstre hånd. Og pludselig viste Bech-Olsen sin sårede hånd frem og proklamerede, at han ikke kunne kæmpe videre. Folk forlangte derefter deres penge tilbage. Det var kun med møje og besvær og ved hjælp af politiet at Bech-Olsen kunne slippe ud af en bagdør.

I 1908 startede han Frederikshavn Cirkus. Han blev standsmæssig kørt rundt omkring i sin egen herskabsvogn med liberiklædt kusk på bukken. Fra 1917 boede han sammen med familien på sin ejendom "Christiansminde" ved Nørresundby.

Kilder: dengang.dk, wikipedia.org, biografiskeksikon.lex.dk, samvirke.dk.

Der var engang en Irmapige

Af Ingrid Bøvith

Jeg er født på Nørrebro i 1949. Som barn boede jeg i Kronborggade sammen med min mor, bror og søster.

Der var masser af butikker i gaden, købmand, isenkræmmer, cykelforretning, frisør, værtshus, skrædder, cigarforretninger, slagter, grønthandlere, ismejeri, bagere, lysestøberi, malerværksted og papirhandel.

De lå også gode forretninger på Jagtvej, hvor vi handlede hos slagter Mathisen, Schous sæbehus, Iris, der solgte æg og klinkeæg, hjemmelavet syltetøj mm.

Der lå også flere manufakturforretninger, barberer, chokoladeforretning, og isforretning. Som regel handlede vi hos den lokale slagter og købmand, men skulle det være særligt godt, gik vi ned til slagter Zøllner på Nørrebrogade. På vejen hjem gik vi ad Stefangade til Hafnia hus, hvor der også lå en Iris.

I slutningen af 50'erne åbnede Irma sin første selvbetjeningsforretning, på hjørnet af Nørrebrogade og Ravnsborggade. Det var en kæmpe succes, og hver uge, når min mor fik løn, gik vi gennem Assistens Kirkegård til Kapelvej og videre ud af Nørrebrogade til vi nåede Irma ved Ravnsborggade. Det var en lang tur, men da vi endelig var fremme for at købe kaffe

Irmapigen. Tegning af Henry Herup fra 1982 på forsiden af Dorthe Chakravartys bog om Irma (2023).

med brikker som kunne samles til forskellige figurer. Vi fik også samlemærker, når hæftet så var fuldt, kunne vi købe varer.

Senere i 60'erne udvidedes sortimentet med hvidvin og rødvin. Vi fik kun vin og hvidtøl juleaften, og os børn fik kun hvidtøl med citronvand.

Min søster var ung pige i huset hos en lægefamilie i Charlottenlund. Der åbne-

de en Irma i 1959 i Jægersborg Alle. På åbningsdagen var der lodtrækning om at vinde en damefrokost med varer fra Irma. Min søster vandt, og lægefamilien syntes hun skulle beholde gevinsten. Damefrokosten blev afholdt i mit barndomshjem, og der var 12 damer til frokost og jeg fik fri fra skole. Ved middagstid dukkede der en Irmadame op med alt udstyret, kaffekolbe, kaffe og lækre Irmaretter, og vi fik lov til at beholde resterne inkl. kaffekolben.

I 1972 blev jeg gift, og den første lejlighed vi fik lå på Islands Brygge i Njalsgade. Her lå der også en Irma, og vi købte altid ind der om fredagen, især kaffe og en flaske Okseblod til middagen. Den kunne holde et par dage, ikke noget med at dele en flaske.

Så flyttede vi til Vanløse, hvor der også lå en Irma på Godthåbsvej, den blev også vores dagligvarebutik.

I 1976 flyttede vi tilbage til Nørrebro, og der åbnede snart en meget stor Irma i Bragesgade med tøjafdeling og slagter og med et meget stort vareudbud.

Irma i Bragesgade indskrænkede siden, først tøjsalget, så slagteren og til sidst lukkede de hele butikken. De var under pres fra det stigende antal lavprissupermarkeder. Vi protesterede over lukningen og nogen tid efter åbnede Irma en forretning på Tagensvej 70. I starten med slagter, men den nedlagde de, og siden hen har Irma

haft butikken dér, indtil man i 2023 lukkede alle Irmabutikker. Nogle blev til 365-discount, andre til SuperBrugsen.

Afviklingen er dog gået lidt i stå, og Irma i Codanhus og Irma på Østerport Station er uændrede som Irma. Der er muligvis flere der stadig er Irma.

Det er meget trist, at en Danmarks ældste dagligvarebutikker lukker på den måde, og udviklingen går i retning af discountbutikker, og der er mange om buddet.

Journalist og historiker og forhenværende radiovært på DR/P1, Dorthe Chakravarty har på forlaget Strandberg Publishing udgivet en bog om Irma, og bogen, der gennem, udvalgte ikoniske genstande fortæller Irmas historie: Irma-kaffen, rødvinen, Maries medister, Irmadukker, engangskrus, kunstdåser, Kina-sko og meget mere.

Kilder

Irma, alt det du har glemt, du kunne huske. Af Dorthe Chakravarty, Strandberg Publishing 2023. 176 sider illustreret.

Historie-online.dk, 5. December 2023:
<https://www.historie-online.dk/boger/irma>

Mennesker, præster og kirker på Nørrebro

Af Uwe Brodersen

Dette er den første artikel om Mennesker, Kirker og Præster på Nørrebro. Vi skal kigge på nogle kontroversielle præster på Nørrebro. Og så skal vi kigge på nogle særdeles flittige præster. Kirken var i begyndelsen ikke populær på Nørrebro blandt arbejderne. Man kaldte kirken og præsterne for kapitalismens forlængede arm. Arbejderne måtte ikke tage deres røde faner med i kirken og på Assistens Kirkegård. Og Kierkegaards begravelse skal vi også følge. Ja, vi møder også Grundtvig og Faderhuset. Spøgelser og gravrøvere er også med. Vi skal vise et eksempel på, at dengang havde politiet humor. Og på Assistens Kirkegård var der stavefejl. Her måtte rødhårede ikke komme. Der var i den grad forskel på folk. I døden var ikke alle lige. Svineriets ti bud er konstrueret af en Nørrebro-præst. Selv H.C. Andersen frygtede begrebet skindød.

Samaritter stod parat

I 1865 fik man den første præst, Rudolf Frimodt. Han havde bl.a. stiftet Københavns Indre Mission. Han forstod at tiltrække folk. Han havde forinden været hos Kongen, der stillede spørgsmålet:

Kan du råbe mig Nørrebro op?

Efter at pastoren havde svaret sagde Kongen:

Du skal ikke tvivle om, hvem kongen giver dig et embede, giver Guds nåde, når han beder ham derom.

Det kunne han. Der var trængsel. Men der stod også et samaritter-korps parat hver søndag. Folk besvimede under hans flamme-prædikener. Frimodt var den mest omtalte præst i byen. Han var en af de nye missionske præster. Hans flammetaaler fyldte Sankt Johannes Kirken søndag efter søndag. Nogle kaldte ham Helvedes Prædikanten., der maledede himlen rød over

København. Størstedelen af hans tilhørere var grebet af hans ildfulde forkyndelse. Mange sad under prædiken med ansigtet skjult i hænderne. Adskillige hulkede højt eller udstødte ubeherskede suk og skrig.

Ja, sådan fortalte forfatteren Henrik Pontoppidan, som havde kirken som sin sognekirke.

En af Frimodts drastiske virkemidler var at han midt under en prædiken med fremstrakt hånd, direkte tiltalte en eller anden tilhører nede på det tætpakkede kirkegulv:

Du gamle synder dernede, ja dig med det hvide hår og skæg. Det er dig jeg taler til nu. Og mærk dig mine ord. Dommens dag er nær dig. Er du forberedt?

Men ikke alt var godt. Han var også en meget stor anti-socialist. Og egentlig var der et skarp skel mellem ham og menig-

Rudolf Frimodt.

heden. Han holdt ikke så længe. Han stiftede Indre Mission i København og var initiativtager til oprettelse af Søndagsskoler.

Frimodt kunne også finde på at stille sig foran Nørrebro's Teater og advare folk mod at gå ind i "Djævlens hus".

Han nåede dog at hjælpe til med at få etableret Stefanskirken. Her lå faktisk et værtshus og det var på baron Løvenskjold til Løvenborgs jord, som han skænkede. Her lå hans landsted Kristinedal lige i nærheden. Det var godt, at man nåede det. For efter et par år gik baronen konkurs. Men den 26. december 1874 blev Stefans Kirken indviet.

I hverdagen kunne de velstillede betale sig fra en kirkelig handling. Og kun om søndagen kunne de fattige og arbejderne få kirkehandlingerne gratis. Det mente man var klasseforskel. Jo, der var skam også travlt i Sankt Johannes Kirken. Vi kigger lige på en dagsplan for søndag den 8. september 1895:

9.30 Forberedelser til altergang – skriftemål – med efterfølgende gudstjeneste og altergang kl. 10.

11.30 Begravelse af seks børn

13.00 Vielse af syv brudepar

13.30 Vielse af et brudepar

14.00 Dåb af 8 børn

14.30 Vielse af to brudepar

15.00 Vielse af et brudepar

16.30 Vielse af et brudepar

17.00 Dåb af tre børn

Socialister mente at præsterne og kirkerne var kapitalismes forlængede arm. Og deres mistanke blev styrket, da Frimodt tog initiativ til at starte en indsamling til Stefans Kirken. Det skete i 1874 på Store Ravnsborg:

Vi nærer den fulde Tro, at Jesu Kristi Evangelium er den rette Kraft, som formaar at bevare Hjerterne fra socialistiske og Kommunistisk Galskaber for hvis forførende og blændende Luftkasteller de Mennesker er mest udsatte som intet har at tabe i denne Verden.

Denne antisocialistiske holdning delte de to præster Peter Wolf og Ivar Dall senere i Stefans Kirken. Den var så gal, at

Sankt Stefans Kirke, 1910. Foto: Fritz Theodor Benzen (Københavns Museum).

Dall måtte fratræde sin stilling. Men det hele vendte da pastor Rosendahl tiltrådte i 1914. Det vrimlede til med kirkegængere. Han var opvokset på Nørrebro og hans far var leder af en grundtvigiansk friskole. Fra 1922 var Stefans Kirke en ren grundtvigiansk kirke.

Men hvem var Skt. Stefan egentlig. Han var en af de syv fattigforstandere i den første menighed i Jerusalem. Han var ifølge Det Nye Testamente den første, der blev slået ihjel på grund af den kristne tro.

Jesus fastede i 40 dage

Nu var det ikke alle borgere, der følte at kirkerne hjalp dem. Angelika, der er født

i 1893, skriver i sine erindringer:

I Guder, hvor var vi fattige. Vi havde intet spiseligt, så mor gik ind i Stefans Kirken og spurgte Pastor Dahl, om han dog ikke kunne hjælpe dem. Men denne Herrens Tjener satte alle sine fingre sammen, mens han så op mod Jesus og så sagde han: "Jesus fastede fyrrer og tyve dage i ørkenen."

Så kunne Angelicas søstre få det at vide, men det hjalp næppe på sult.

Et aktivt menighedshus

I Vedbækgade ligger "Karmel" som er tilknyttet Stefans kirken.

Men den smukke bygning hed dengang også Sankt Stefans Sognemissions Hjem. I den høje kælderetage havde generalinde Harbou lejet bespisningslokaler til "Mødre og Børns Bispisning". Lige ind af hoveddøren var der plads til 300 mennesker. På Førstesalen havde Frøken Marie Købke lejet 8 rummelige værelser til Sankt Stefans Haandgerningsforening. Deres virksomhed forgrenede sig på den tid over hele Nørrebro.

På samme etage havde Sankt Stefans sygepleje tre værelser til bolig for to uddannede sygeplejersker, hvis virksomhed havde stor betydning for det fattige sogn. På anden sal var værelserne lejet ud til et klokkerkontor.

Advarer mod Epidemi-Hospital

Pastor Frimodt advarede og protesterede mod oprettelse af et nyt epidemihospital

Sankt Johannes Kirke, ukendt årstal. Foto: Frederik Riise (Københavns Museum).

meget tæt på hans menighed. Han skrev en masse protester med det hjælp ikke synderligt. Pastoren var bange for at de forskellige sygdomme ville sprede sig gennem luften.

Det er hørt

Under kampene på Fælleden blev arbejderne trængt ind i Skt. Johannes Kirken. Præsten lod sig ikke anfægte og fortsatte sin prædiken. Han sagde:

På Moses stol sidder de skriftkloge og farisæerne.

Pludselig lød der nede bagfra fra de indtrængende arbejdere:

Det er hørt.

Arbejdet med de vantro masser

Allerede i 1878 havde Frimodt sørget for at en ny kirke stod parat på Østerbro. I 1885 brugte myndighederne begrebet:

Arbejdet med de vantro masser i hovedstaden.

Rabarberlandet var efterhånden blevet temmelig overbefolket. Der var samlet 330.000 kr. ind til en kirke. Bortset fra bænke mangledes man stadig alt inventar. Men de forretningsdrivende hjalp til. Men hvad skulle kirken nu hedde? Der blev foreslået navne som Bønnekirken og

endda Kaffemøllen. Men så blev der skåret igennem. Kirken fik navnet Helligkors Kirke.

Da Kierkegaard skulle begraves

Han var flyttet til Østerbro den gode Kierkegaard. Ofte så man ham gå langs Søerne for bare at få et lille glimt af hans elskede Regine, der boede på Nørrebro. Men hun var gift og flyttede til Dansk Vestindien med hendes mand.

Og Kierkegaard døde kun 42 år gammel, den 11. november 1855 på Frederiks Hospital. Han var den næstsidste af en søskendeflok på syv. Han viste i den grad uvilje over for folkekirken og dens præster. Onklen fra Pedersborg Præstegård var dog mødt op til begravelsen, hvor der var sort af mennesker. Pludselig kom en meget høj sortklædt bleg og yngre mand frem af flokken på Assistens Kirkegård. Han tog hatten af og råbte ud til mængden:

Må jeg få ordet?

Det viste sig at være en slægtning, læge Henrik Lund:

Den Mand som i Dag er blevet begravet med fuld Musik, som om han tilhørte Kirken i levende Live. Han var Kirkens ivrigste Modstander. Kun ved et Bedrag har Kirken nu tilegnet sig ham. Og nu raner de til sig efter Døden. Dette skal vides her ved hans Grav.

Så var det lige Betlehems-kirken. Den var bygget inde i en baggård og var nærmest et halvtagskur. Den lå lige op ad Ågadens

Brødfabrik. Man skulle så under kirkelige handlinger vænne sig til støjen fra brødfabrikken.

Renvaskede Nørrebro-børn

Da Simeons Kirken blev anmeldt i Politiken skrev man om altertavlen:

Den forestiller Børnene som Jesus tager sig af. Det er små renvaskede Nørrebro-børn i pænt søndagstøj, der flokkes om mesteren, så enhver i Sjællandsgade kan forstå, hvad det maleri skal fortælle.

Man kan se menighedens børn og Nørrebros fabrikker og huse.

Ved samme lejlighed beskrev journalisten Biskop Ostenfelds tøj. Det var tydeligt, at han ikke kunne lide klædningen:

Han var iført en pragtfuld oldkirkelig guldmarkåbe, der ikke klædte ham

Dengang for mange år siden var der også et meget aktivt Indre Mission på Nørrebro. Mens kammeraterne tumlede sig ude på Fælleden måtte børn gå i Søndagsskole, hvor de fik at vide, at Djævlens befandt sig i kortspil, cirkus og tivoli.

En autoritær præst

Samuels Kirken havde på det tidspunkt en præst, der var virkelig autoritær. Han mente, at de af sognets borgere, der havde bil, skulle køre de ældre i skoven. Han skrev også:

Er De plankeværkslæser. Har De betalt licens? Kirkebladet kan ikke leveres gratis.

Derfor er der en giroblanket med dette blad. Hånden på hjertet. De læser kirkebladet. Er de virkelig plankeværkslæser? Skynd Dem at betale licens!

Tænk engang – til en skovtur i 1927 skulle der smøres 1.200 stykker smørrebrød, som man tog med på turen. Man havde lejet en sporvogn, der holdt på hjørnet af Prinsesse Charlottesgade og Jagtvejen. Så kørte man direkte til Klampenborg. Man havde god appetit dengang. Der var beregnet ikke mindre end seks stykker smørrebrød pr. mand.

Ikke alle kirker havde lige gode forhold

Betlehems-Kirken var et halvskur op mod Ågades Brødfabrik. Og larmen fra denne overdøvede ofte gudstjenesten. På et tidspunkt havde man her en vækkelsesprædikant ved navn Vilhelm Kold. Nogle ville mene, at dette var ganske naturligt mod de vantro i Rabarberlandet. Han blev Brorsons Kirkes første præst og formand for Indre Mission.

Kingos Kirke

Det var tekstilfabrikant Holger Petersen, der forærede grunden til kirken. Sidenhen forærede han også kirketårnet, for ellers havde kirken stået uden tårn. Alterbilledet var en foræring fra maleren Erik Henningsen. Det var som taknemlighed for at hans søn blev fundet i god behold. Han var ellers forsvundet på Nørre Fælle.

Murersagen

Det var med store betænkeligheder at menigheden i Helligkors-Kirken så en ung

mand som Axel Beck blive ansat i et så barsk arbejderkvarter. Men han blev der trods alt i 42 år. Mere vanskelig ved at tilpasse sig havde pastor Ifversen. Hans kamp var rettet mod lederne af arbejderbevægelserne. Da den såkaldte murersag fremkom forsøgte arbejderbevægelsen at få ham fyret.

Sagen drejede sig om at Ifversen nægtede at vie en fraskilt murer til en kvinde, som han havde et forhold til inden hans ægteskab gik i opløsning. Mureren blev henvist til andre præster, men fik også afslag fra disse. Socialdemokratisk Forbund klagede til ministeriet. Og ministeriet pålagde Ifversen at foretage vielsen, men han nægtede fortsat. Sagen kom for provstiet. Den 28. januar 1903 idømtes pastoren en bøde på 200 kr. eller 20 dages fængsel. Kirkens fjender triumferede.

Men pastoren stod fast og ankede sagen for Højesteret. I oktober 1903 blev pastoren frifundet og denne dom overrumplede i den grad kirkens modstandere. Men sagen havde tappet Ifversen for kræfter. Han måtte tage et års orlov. I efteråret 1908 blev han så forflyttet. Og så var det den unge Allan Beck, der kom til.

Men så kom Aage Westergård til fra Skjern. Gennem husbesøg og ungdomsarbejde vandt han tillid hos befolkningen. Men en norsk lægpraktikant med frikirkelige tendenser blev også populær. Gennem en årrække havde man så to forskellige menigheder i samme kirke.

Erik Bock

Vi bør da også nævne Erik Bock. Han repræsenterede en unik epoke i dansk folkekirkeliv. Den omdiskuterede sognepræst skabte i de ungdomsoprørske 1970'ere mere eller mindre gennemtænkte provokationer over for den traditionelle kirkes autoritet. Man vidste faktisk aldrig, hvor man havde ham. Han ville aldrig spændes for politikernes vogn. Han mente, at den politiske kirke lugtede surt og gammel.

Han elskede at spille teater og provokerede ofte. Han begravede således en silikone-dukke på Assistens Kirkegård og betragtede sig som præst for Christiania. To gange har Erik Bock været suspenderet og utallige gange fik han pålæg fra biskoppen. Men som han selv sagde: "Jeg har givet kirken mere frisk luft."

En udskældt Præst

Der er noget, der har sat sig på ens nethinde. En flok demonstranter sad foran Brorsons Kirke. Umotiveret begynder en betjent at hamre løs på en ung kvinde. Hun rejser sig for at flygte, hvorefter hun igen bliver overdænget af politi-knipler. Derefter knækker hun helt sammen. Efterfølgende blev hun kørt væk i en ambulance.

Hun protesterede sammen med en masse andre imod politiets fremfærd mod de iranske flygtninge, der havde søgt tilflugt inde i Brorsonskirken. 120-150 betjente stormede kirken. Kirkens præst var den meget udskældte Per Ramsdal.

Et Faderhus

Ruth Evensen mente at de unge fra Ungdomshuset var dæmoner. De svarede hende, at hvis hun mente, at de kom fra helvede, så ville de give hende helvede. Hun fortalte at hun havde talt med Helligånden, der havde sagt til hende at hun skulle overtage Ungdomshuset. Men hun var bestemt ikke velkommen hos de andre præster på Nørrebro. Således mente Poul Friis fra Samuels kirken at hele problematikken gav et negativt indtryk af kristendommen og af kristne i det hele taget.

I Faderhuset proklamerede Ruth Evensen, at hun ville bekæmpe homoseksualitet, pædofili, pornografi, abort og satanistisk legetøj på Nørrebro. Menigheden skulle spørge hende, hvem de måtte gifte sig med.

Ifølge min gode bekendt dengang, pastor Niels Underberg havde han taget sig af mindst 70 psykisk lemlæstede som flygtede fra Faderhuset. Det var også faderhuset, der gav deres støtte til Moses Hansen, da han gik korstog mod muslimerne på Nørrebro. Åbenbart har Faderhuset også været i kontakt med den kontroversielle præst i Betlehem-kirken, Ole Skjerbæk Madsen.

Ruth havde åbenbart også en frisørsalon, hvor hun kun antog unge kristne piger. Stedet hed Kings Bride. Den kristne ugeavis Udfordringen har skrevet at Faderhuset er en ekstrem Frikirke og ikke en sekt.

Den midlertidige Simeonskirke, 1902.

En blikkirke

Den første Simeons Kirke var en blikkirke. Man kaldte den også for en jernkirke. Det var et samlesæt bestilt hjem fra England. Kirken var stegende varm om sommeren. Om vinteren sad man og hundefrøs. Regnens tromlen og gadedrengenes larm kunne sagtens overdøve præstens prædiken. Og gadedrenge havde fundet ud af, at ved at kaste sten på taget, kunne man ødelægge en hel gudstjeneste. Efterhånden begyndte det hele at ruste omkring 1906. Ved siden af Simeons Kirke blev der bygget en badeanstalt. Det gav anledning til udtrykket:

En ren sjæl i et rent legeme.

For Gud og Bademesteren er alle lige.

Næste artikel af Uwe Brodersen om Nørrebro's kirker kommer i næste årsskrift.

Kilder

www.dengang.dk, Allan Black: Kan du råbe mig Nørrebro op, Gert Black Mogens: En travl kirke på Nørrebro, Fokus på Nørrebro (3): Kirkerne, åndelige og arkitektoniske samlingspunkter, Finn Ellerbæk: Kingos Kirke, Ejnar Larsen: Brorsons Kirke gennem 75 år, Per Ramsdal: Brorsons Kirke 1901–2001, Sakramentskirken—Den Katolske Kirke på Nørrebro 1917–2017, Sankt Stefans Kirke 1974–1974, Samuels Kirke 1925–1975, Jørgen Schrøder: Historier fra Assistens Kirkegård.